

**Rede Walter Dresscher, voorzitter Aob
(Debat 'Productiviteit in het Onderwijs' - 28 april 2010)**

'Het onderwijs moet slimmer werken stellen de experts: het kan efficiënter en innovatie moet gestimuleerd worden. En daar is ook wel wat voor te zeggen. Maar in het onderwijs willen we niet stilstaan, maar juist vooruit. Nederland wil de top vijf van kenniseconomieën halen. Dan moeten we dus niet alleen maar slimmer werken. We moeten vooral slimmer worden. En dat betekent: het lerarentekort oplossen, leraren hoger opleiden en meer van ze eisen, en genoeg tijd van deze goede leraren voor hun leerlingen.

In het debat over slimmer werken gebeurt iets anders. Het lerarentekort is een gegeven volgens de experts. En dus verzinnen ze concepten waarbij je met minder leraren toe kunt: de Onderwijsinnovatieprijs gaat naar een school die als doel heeft dat een zo klein mogelijk percentage (40% minder lesgevers en 58% meer ondersteuners) van het personeel leraar is. Op een school!

Lerarenbanen inruilen?

Is de leraar dan de zaligmakende persoon om ons onderwijs te verbeteren? Ja en nee. Met steengoede assistenten, goede conciërges en goede leerlingbegeleiders maak je het onderwijs beter. Maar lesgeven moet je aan de leraar laten. In welke vorm dan ook. De OESO, McKinsey en de Nieuw-Zeelandse econoom John Hattie tonen aan dat de rol van de leraar cruciaal is. Hattie stelt dat de kracht van de leraar ligt in 'remediërende feedback,' direct kunnen laten zien waarom een leerling iets wel of niet goed doet. Bovengenoemde experimenten boeken hun winst juist door lerarenbanen in te ruilen voor assistenten en instructeurs.

De ervaringen met assistenten en instructeurs in een onderwijsrol zijn niet hoopgevend. De Labourregering in het UK bijvoorbeeld heeft zwaar geïnvesteerd in speciale teaching assistants - goedkoper, lager opgeleid - om de taal en rekenprestaties te verbeteren. Ze komen daar nu hard van terug. Want wat bleek uit grootschalig onderzoek? De assistenten die de leerlingen moesten bij staan, leerden kinderen verkeerde dingen aan waardoor, ondanks de inzet van extra personeel, de prestaties niet stegen maar daalden.

Vergelijkbaar onderzoek in Nederland gaat over de peuterspeelzaalleidsters in achterstandswijken. Kinderen gaan daar slechter Nederlands praten. Waarom? Omdat ze leidsters hebben die zelf slecht Nederlands praten. Alleen door hogere eisen te stellen kun je vooruitgang boeken, niet door eisen aan het opleidingsniveau te verlagen.

Kennisprestaties

Maar eerst nog even: hoe doen we het nu? Een paar cijfers: In 10 jaar is het aandeel vijftienjarigen dat op havo en vwo terecht komt is gestegen met 17 procent. Ook het aantal jongeren dat mbo-4 afrondt, stijgt. Van de 18-20 jarigen stromen er in diezelfde periode 20% meer het hoger onderwijs in. Dat resulteert in een fikse stijging van het percentage hoog opgeleiden als onderdeel van de beroepsbevolking. In

het cohort 25- tot 35-jarigen is het aandeel hoog opgeleide vrouwen met 64% gestegen. Bij de mannen is dit 38%. Kortom: de onderwijsprestaties nemen fors toe. We worden slimmer.

Als we dan kijken wat ons dat kost is het moeilijk te zeggen of het onderwijsbestel als geheel productiever wordt. Gemeten in euro's is het hele onderwijsbestel fors duurder geworden (35%), maar als deel van onze welvaart geven we niet zo heel veel meer uit. De publieke onderwijsuitgaven als percentage van het bbp stegen met 7%, niet overdreven voor een ambitieus kennisland. Omdat we al op een zeer hoog niveau presteren - Nederland zit in de internationale ranglijstjes van onderwijsprestaties nog steeds in de kopgroep - kan het wel eens zo zijn dat het verder verhogen van de prestaties relatief duur is, maar de ambitie loont wel.

Productiviteit van onderwijs

En dan gebeurt er iets vreemds. In plaats van het te hebben over de productiviteit van ons onderwijsbestel, wordt in het debat de nadruk gelegd op de arbeidsproductiviteit. Dat is een versmalling waarmee de productiviteitsdiscussie opeens volledig op de schouders van de leraar drukt. Alsof uitsluitend daar winst te behalen valt. Wij tonen regelmatig aan dat het geld niet doelmatig besteed wordt: het verdwijnt in reserves, in overbodige bureaucratie en te hoge salarissen voor bestuurders.

De cijfers zijn helder: de afgelopen tien jaar is het aantal leerlingen per leraar in basis- en voortgezet onderwijs gedaald. De oorzaken zijn bekend. We hebben doelbewust gekozen voor klassenverkleining, aanvankelijk alleen in de onderbouw om achterstanden te voorkomen en leerlingen meer van die betekenisvolle feedback te kunnen geven. En vertaalt zich dat in een groeiend aantal leerlingen dat een hoger niveau haalt.

In alle andere sectoren zien we méér studenten per docent. In die sectoren is de kwaliteitsdiscussie hevig. Studenten vragen om méér aandacht van hun docenten. En terecht. De aanbevelingen van de Commissie Veerman passen daar ook in: vergroot contacttijd en verklein massacolleges.

Slimmer werken

De winst zit in de leraar zelf. We weten dat onderwijsprestaties verbeteren als we leerlingen meer lessen geven, leraar en leerling de tijd geven om feedback te geven en te krijgen, en als we leraren beter opleiden en bijscholen. Daar zit de productiviteitswinst voor het onderwijsbestel. Als we over de hele linie meer onderwijs willen geven, betekent dat volgens ons meer personeel. In dat opzicht is onderwijs niet anders dan een supermarkt. Als die 's avonds open wil, of op zondag, zal men meer personeel moeten inzetten. Als we meer lessen willen aanbieden, hebben we meer leraren nodig.

Daarnaast moeten we investeren in het opleidingsniveau van de leraar. Dat begint bij een goede, betere lerarenopleiding en blijvende scholing nadien. Wat we wel eens vergeten is dat het onderwijs van alle beroepssectoren jarenlang het minste investeerde in bijscholing. Dat is

idiot voor een sector waar de productie van kennis, slimmer worden, voorop staat.

Je helpt het onderwijs alleen maar vooruit als je de leraar zelf laat zoeken naar middelen om zijn eigen vak beter uit te oefenen. Als ict helpt, dan zal de leraar dat gebruiken. Als afwisseling in grotere groepen en maatwerk helpt, zal hij dat doen. Maar dat van bovenaf opleggen is geen goede gedachte.

In zijn effectiviteitsonderzoek is John Hattie heel duidelijk: ict heeft maar een marginale rol in het verbeteren van onderwijsprestaties. Ook de Onderwijsraad wees in haar rapport Naar doelmatiger onderwijs hierop.

Slimmer worden

Leraren zijn dus de sleutel om kinderen slimmer te laten leren en slimmer te laten worden. Zorg ervoor dat zij goed zijn opgeleid, de tijd hebben om het leerproces van leerlingen te managen in plaats van manager worden van assistenten en instructeurs. Vertrouw op hun professionaliteit.

Ook al wordt er in de discussie rond arbeidsproductiviteit steeds geruststellend gezegd: het mag niet leiden tot een verhoging van de werkdruk - als er tegelijk staat dat slimmer werken betekent 'meer doen met minder leraren', gelooft niemand dat. En we moeten juist de concurrentie aan op de arbeidsmarkt. In 1970 ging nog de helft van de hoog opgeleiden aan het werk in het onderwijs, nu is dat nog 15%.

En je kunt het onderwijs wel slimmer organiseren: In plaats van een school met meer assistenten dan leraren, zie ik meer in het initiatief van de Isaac Beeckman Academie. Een nieuwe kleinschalige school voor voortgezet onderwijs. Weinig overhead, maximaal 500 leerlingen, kleine klassen van zestien leerlingen, de volle aandacht voor het lesgeven. Daar gaat het om de interactie. Dat is een voorbeeld waar ik wél in geloof. Waardoor we met hetzelfde geld méér kunnen bereiken. Dat is geen slimmer werken, maar slimmer worden.

De AOb wil toponderwijs door van het beschikbare geld meer rechtstreeks in de klas te investeren. Een klas van 24 leerlingen. Waarom zou de overheid niet mogen eisen dat 85 procent van de bekostiging naar het belangrijkste deel van het onderwijs gaat: de les. Voor die interactie tussen leerling en leraar. Wij willen de lat hoger leggen, door naast een basisniveau ook een hoger eindniveau aan te bieden voor leerlingen die dat kunnen. Wat wij willen is het hoogst bereikbare niveau voor iedere leerling, de beste les en professioneel personeel. En we weten één ding zeker: dat kan het beste als je investeert in personeel én in hun opleidingsniveau.'

Walter Dresscher, Voorzitter AOb